Sl.No. :

नामांक Roll No.

No. of Questions – 30

No. of Printed Pages – 7

SS–12–Sanskrit Sah.

उच्च माध्यमिक परीक्षा, 2018

SENIOR SECONDARY EXAMINATION, 2018

संस्कृत साहित्यम्

समय : 3¼ **(सपाद होरात्रयम्)**

पूर्णाङ्क : 80

यहाँ से काटिए

प्रश्न पत्र को खोलने के लिए यहाँ फाड़ें

यहाँ से काटिए

परीक्षार्थिभ्यः सामान्य निर्देशाः

1) **परीक्षार्थिभिः सर्वप्रथमं स्वप्रश्नपत्रोपरि नामांक अनिवार्यतः लेख्यः ।**

2) **सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः ।**

3) **प्रत्येकं प्रश्नस्योत्तरम् उत्तरपुस्तिकायामेव देयम् ।**

4) **प्रत्येकं प्रश्नभागस्य उत्तरं क्रमानुसारमेकत्रैव लेखितव्यम् ।**

1) अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत –

कश्चित् कान्ता विरह गुरुणास्वाधिकारात्प्रमत्त:

शापेनास्तङ्गमित महिमा वर्षभोग्येण भर्तु: ।

यक्षश्चक्रे जनकतनयास्नानपुण्योदकेषु

स्निग्धच्छायातरुषु वसतिं रामगिर्याश्रमेषु ।।

क) यक्ष: कुत्र निवसति स्म? [1]

ख) यक्ष: कियत् काल पर्यन्तम् शापित: आसीत? [1]

ग) ''स्निग्धच्छायातरूषु–'' इत्यत्र विशेषण–विशेष्य पदं लिखत । [2]

2) अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत –

एकस्मिन् दिने इन्दुमती भर्तारं त्रिलोचनम् उपायं दर्शितवती, यद् अधुना वृद्धाश्रमे एव मातरं प्रापय्य निश्चिन्तताया: अनुभव: क्रियेत् । अनेन तत्र स्वसमवयस्काभि: सह माता अपि सुखिनी स्थास्यति, वयम् अपि इह दु:खोन्मुक्ता: भविष्याम: । त्रिलोचन: इन्दुमत्या: प्रस्तावेन तत्कालम् एव सहमत: अजायत । अवसरं दृष्टवा स: मातरं तदर्थम् अनुकूलाम् अपि कृतवान् ।

क) इन्दुमती त्रिलोचनं किमुपायं दर्शितवती? [1]

ख) अवसरं दृष्ट्वा त्रिलोचन: किं कृतवान्? [1]

ग) 'वयमपि इह दु:खोन्मुक्ता:' इत्यत्र 'वयं' सर्वनामस्थाने संज्ञापदं लिखत । [2]

3) अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा निर्देशानुसारं प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत –

मैत्रेय: एष चार्यचारूदत्तस्य प्रियवयस्येन जूर्णवृद्धेन जातीकुसुमवासित: प्रावारकोऽनुप्रेषित: सिद्धिकृतदेवकार्यस्यार्य–

चारूदत्तस्योपनेतव्य इति । तद्यावदार्यचारूदत्तं पश्यामि । एष चारूदत्त: सिद्धिकृतदेवकार्यो गृहदेवतानां बलि हरन्नित एवागच्छति ।

विदूषक: (उपसृत्य) एष आर्य चारूदत्त: । तद्यावत् साम्प्रतमुपसर्पामि । (उपसृत्य) स्वस्ति भवते। वर्धतां भवान् ।

चारूदत्त: सर्वकाल मित्रं मैत्रेय प्राप्त: सखे स्वागत । आस्यताम् ।

क) चारूदत्तस्य कृते प्रावारक: केन प्रेषित? [1]

ख) मैत्रेय: चारूदत्तस्य कीदृश: मित्रम् आसीत्? [1]

ग) मैत्रेय: चारूदत्तं समीपं केन प्रयोजनेन गच्छति? [2]

4) रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरूत –

क) इन्दुमती राज्यसर्वकारेण सम्मानिता । [1]

ख) मानवा: सर्वत्र विजयं कामयन्ते । [1]

ग) मातृवन्दना मधुर स्वरेण गीयताम् । [1]

5) निम्नलिखितयो: वाक्ययो: भावार्थं हिन्द्यां संस्कृते वा लिखत–

क) सङ्घेशक्ति: कलौ युगे । [2]

ख) समशक्ति पराक्रमै: । [2]

6) अधोलिखितस्य श्लोकस्य अन्वयसहितं सरलम् अर्थं हिन्द्यां संस्कृते वा लिखत – [3]

बुद्ध्या विचिन्तयामास वीरा: केन निपातिता: ।
गाहमानश्च तत् तोयमन्तरिक्षात् स शुश्रुवे ।।

7) निम्नलिखितयो: शब्दयो: हिन्दीभाषायाम् आङ्ग्लभाषायां वा अर्थं लिखत –

क) असकृत् [1]

ख) वयस्य [1]

8) 'विरला: हि तेषामुपदेष्टार:' 'इत्यत्र' तेषां सर्वनामस्थाने संज्ञापदं लिखत । [1]

9) 'रमन्ते तत्र देवता:' इत्यत्र कर्तृपदं लिखत । [1]

10) ''पीतप्रतिबद्धवत्सां तां घेनुं....'' अत्र विशेष्यपदं लिखत । [1]

11) ''पैशुन्यमुच्यते किंतत्'' इत्यत्र 'पैशुन्यं' पदस्य पर्यायपदं लिखत । [1]

12) ''वस्तुतः <u>सङ्घटने</u> एव शक्तिनिवासः'' इत्यत्र रेखाङ्कितपदस्य विलोमपदं लिखत। [1]

13) ''नहि, नहि, हिरण्यमयी सीताप्रतिकृतिः'' इति कः कं प्रति कथयति? [1]

14) वेदानां रचनाकाल विषये केषां त्रिविदुषां मतं संक्षेपेण लिखत। [3]

15) कस्य नाटकस्य कथानकः 'स्वप्नवासवदत्तम्' इत्यस्य पूर्वभागः विद्यते? कति अङ्केषु विभक्तमिदं नाटकम्? [2]

16) कस्य गद्यकाव्यस्य उत्तरार्द्धभागः भूषणभट्टेन पूरिता? अस्य पूर्वभागः केन लिखिता? [2]

17) निम्नलिखित प्रश्नानां संक्षिप्तम् उत्तरं लिखत –

क) ''जयपुर विलासः'' केन कविना सुरचितं रमणीयं खण्डकाव्यम् अस्ति? [1]

ख) भास्कराचार्यस्य 'सिद्धान्त–शिरोमणौ' गणिताध्यायं आधारीकृत्य छात्राणांकृते ग्रह गणित सिद्धान्तानां विवेचनं केन कृतम्? [1]

ग) 'आदर्श–दम्पत्ती' इति उपन्यासस्य लेखकः कः? [1]

18) अधोलिखितेषु कस्यापि एकस्य छन्दसः लक्षणोदाहरणे लिखत– [3]

क) इन्द्रवज्रा

ख) भुजङ्गप्रयातम्

ग) शार्दुलविक्रीडितम्

19) निम्नलिखित–कस्यापि एकस्याः पंक्त्याः गणचिन्हं प्रदर्शयन् छन्दसः नामोल्लेखं कुरूत – [2]

क) नीचैर्गच्छत्युपरि च दशा चक्रनेमिक्रमेण।

ख) मम विरहजांन त्वं वत्से शुचं गणयिष्यसि।

20) अधोलिखितेषु कस्यापि एकस्य अलङ्कारस्य लक्षणोदाहरणे लिखत – [3]

क) यमकम्

ख) उपमा

ग) अर्थान्तरन्यासः

21) निम्नलिखितेषु कस्यामपि एकस्यां पंक्त्यां प्रयुक्त-अलङ्कारस्य नामोल्लेखपूर्वकं लक्षणं लिखत – [2]

क) वधाय वध्यस्य शरं शरण्यः।

ख) न पतिष्यतः कर सहस्त्रमपि।

22) अधोलिखितं अपठितं गद्यांशं पठित्वा निर्देशानुसारं प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत –

अस्ति मगधदेशे अतीव सुन्दरः, मनोहरः, रमणीयः जलाशयः। तस्य तोये सुरभीणि कमलानि आसन्। तत्र तड़ागे हंसौ अवसताम्। कम्बुग्रीवो नाम कूर्मः तयोः मित्र मासीत्। एकदा केचिद् धीवरास्तत्रागत्य श्वो जलचराणां ग्रहणाय निश्चयमकुर्वन्। तेषां निश्चयं ज्ञात्वा कूर्मस्य नयनाभ्याम् अश्रूणि अगलन्। हंसौतम् उपायमेकं बोधितवन्तौ।

क) कम्बुग्रीवः कयोः मित्रमासीत्? (एकपदेन उत्तरम्) [1]

ख) धीवराः किं निश्चयमकुर्वन्? (पूर्णवाक्येन उत्तरम्) [1]

ग) ''सुरभीणि कमलानि'' इत्यत्र विशेषणं विशेष्यपदं किम्? [1]

घ) ''नयनाभ्याम् अश्रूणि अगलन्–'' अत्र कर्तृपदं किम्? [1]

23) अधोलिखितं अपठितं गद्यांशं पठित्वा निर्देशानुसारं प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत –

अस्माकं भारतवर्षे नारीणां स्थानम् अतिमहत्त्वपूर्णं वर्तते। यदा-यदा पुरूषशक्तिः पराजिता भवति, तदा-तदा नारीशक्तिः सुसंघटिता भूत्वा मानवसमाजं विपद्भ्यः रक्षति। नार्याः योगदानेन एव समाजः सुसंस्कृतः दृश्यते। दया-क्षमा-ममता-त्याग-सहानुभूति इत्यादयः गुणाः नार्यां स्वाभाविकरूपेण वर्तन्ते। स्वतन्त्रतासंग्रामे अपि नारीणां योगदानं सर्वे जानन्ति। समाजस्य प्रगतिः नारीप्रगत्याधीना वर्तते। अतएवोक्तम् – यत्र नार्यस्तु पूज्यन्ते रमन्ते तत्र देवताः।

क) भारतवर्षे केषां स्थानम् महत्त्वपूर्णं वर्तते? (एकपदेन उत्तरम्) [1]

ख) नार्यां कीदृशाः गुणाः स्वाभाविकरूपेण वर्तन्ते? (पूर्णवाक्येन उत्तरम्) [1]

ग) नारीशक्तिः विपद्भ्यः रक्षति.. इत्यत्र 'रक्षति' क्रियायाः कर्ता कः? [1]

घ) गद्यांशस्य समुचितं शीर्षकं लिखत। [1]

24) प्रदत्त–शब्दानां प्रयोगं कुर्वन् एकम् अनुच्छेदं लिखत – [5]

मम ग्राम: ग्रामस्य नाम, समीपे, कृषका:, उत्पादयन्ति, ग्रामस्य जलवायु:, वृक्षा: उपवनानिच, जीवनमतिसरलं, एका पाठशाला, आदर्शग्राम: ।

अथवा

क्रमरहितानि वाक्यानि समुचित–क्रमानुसारं लिखत –

क) तस्य चत्वार: पुत्रा आसन् ।

ख) तत्र प्राचीनकाले नृप: दशरथ: राज्यमकरोत् ।

ग) ऋषि: विश्वामित्र: शस्त्रविद्यां शिक्षेतुं रामलक्ष्मणौ स्वस्य आश्रमम् अनयत् ।

घ) तस्या: नाम सीता आसीत् ।

ङ) मिथिलानृप: स्वज्येष्ठां सुतां रामाय अयच्छत् ।

च) तत: मिथिलायां चतुर्णामपि राजपुत्राणां विवाहोऽभवत् ।

छ) अस्माकं देशस्य उत्तरप्रदेशे प्राचीना अयोध्यानगरी अस्ति ।

ज) तेन सह सीता लक्ष्मणश्च अपि अगच्छताम् ।

झ) तत्र वने रावण: सीतां कपटेन अहरत् ।

ञ) पितुरादेशात् राज्यं त्यक्त्वा राम: वनमगच्छत् ।

25) निम्नलिखितेषु वाक्येषु केषाञ्चित् पञ्चवाक्यानां संस्कृतभाषायाम् अनुवादं कुरूत – [5]

क) आप यहाँ कब आते हैं?

ख) तुम सब कहाँ खेलते हो?

ग) पुस्तक लाने के लिए घर जाओ ।

घ) तुम्हारा मित्र यहाँ कब आयेगा?

ङ) हमें यहाँ नहीं रहना चाहिए ।

च) छात्र शिक्षक से व्याकरण पढ़ता है ।

छ) वह कल कहाँ गया था?

ज) यह किसकी पुस्तक है?

26) अधोलिखित–पदानां सूत्रोल्लेखपूर्वकं सन्धि–विच्छेदं कुरूत – [2]

क) महौषधि:

ख) प्रौढि:

27) अधोलिखित–पदानां सूत्रोल्लेखपूर्वकं सन्धिंकुरूत – [2]

क) हित + उपदेश:

ख) विष्णो + अव

28) निम्नलिखितेषु रेखाङ्कितपदेषु प्रयुक्त–विभक्ते: नामोल्लेखं कृत्वा तस्य सूत्रं चापि लिखत –

क) सायंकाले जना: ग्रामं प्रति गच्छन्ति । [1]

ख) बालक: पुष्पाय स्पृहयति । [1]

ग) कामात् क्रोध: जायते । [1]

घ) छात्रेषु मैत्रेय: पटु: । [1]

29) अधोलिखित–पदयो: प्रयुक्त समासस्य नामोल्लेखपूर्वकं विग्रहं कुरूत – [2]

क) धर्मार्थौ

ख) पीताम्बर:

30) अधोलिखित– विग्रहवाक्ययो: समासं कृत्वा समासस्य नामोल्लेखमपि कुरूत – [2]

क) जनानाम् अभाव: इति ।

ख) कुत्सित: पुत्र: इति ।

⊖⊖⊖

DO NOT WRITE ANYTHING HERE